

bert (l'ed. de 1853, n.º 44 ho reemplaça per *capote*), però ja passava, abans que tot, per uniforme d'una tropa reial: «el Rey véu la finesa que li vàrem demostrar --- los diu --- Tots mudeu de vida - y fasséu's homes de bé, / que, si voleu, el *gambeto* - a tots vos el donaré», romanç de don Isidro (sembla recollit a Vic), MilàF (*Romillo*, 276.15, 366B10, 124, 84.16).

Fins avui encara *gambeto* continua usant-se com el nom d'un vestit molt abrigat i feixuc, en les terres conservadores de l'Ebre i de l'Alt Aragó: «*gambeto*: abri-go a Ansó (RLiR xi, 180); Vergés Paulí ens parla d'un que anava molt «investigat» amb un *gambeto*, a Tortosa (*Espurnes* v, 14, veg. el context en VESTIR). Que un *gambet* s'usi a Tarragona (*AlcM*) no ens en fiem gens, car no es funda més que en una afirmació incontrolada del maniàtic «anti-barbrista» Careta (cf. la nota 1).

L'explicació a base del llgd. *gambeto* breument en DCEC (GAMBA II, 646a58b7 i nota 6) continua semblant-me possible, encara que no n'hi ha gaire confirmació: el TdF només ens mostra que *gambetà*, *boutoun gambetà* i *gambetaduro* són termes de baster (*bourelhier*) per a adornar una *boupe* o un botó en *harnachement*, en colors virolats (cosa que, si no hi ha malentès, s'explicaria per les barretes o franges en coloraina comparades amb cametes). Però realment l'aplicació de *bambeth* i variants a una vestidura no gaire diferent d'un perpunt no és cosa isolada: «*bambeth* un et gonnella una» en un doc. de 1083 del *Cartulari* de St. Cugat (II, 376) i *bambex* se cita en un doc. de la Seu d'Urg. de 1058 (*BABL* vi, 384, 385) junt amb una *tiratanya* (vestiment o més aviat tela, que ha variat de classe i de mena de drap, des de una espècie de seda fins a una de més aviat grossera de mussolina o de cotó, veg. les dades en el DCEC TAR-LATANA); en aquests docs. també figura *bambaci* com el nom d'un perpunt o vestit de seda (*bambaci* tres de seda», a. 1078, *Cart.* de St. Cugat).

Es pot imaginar fàcilment que si *bambex* i *bambeth* resulten de variants de BOMBAX/BAMBAX/BOMBYX, amb -ACEM/-ICEM representat per -ez o -et, podria resultar-ne un *bambet/-ez* amb la *b-* inicial després canviada en *g-* per l'encreuament amb el francès *gambais/wambais* WAMBISK; aquest *gambet resultant, essent un nom semi-culte, pogué pendre -o, sigui per contagi de l'ús dels freqüents llatínismes en -o (=ll. -us o -um) tan generalitzat en els Ss. xv-xviii, o sigui per la contaminació del llgd. *gambeto* o d'un it. *cappetto* o de l'it. *cappelletto*, o dels nostre *caputxo* etc.: sigui estudiant el conjunt de dades i raonaments que aplego a l'article del DCEC (GAMBAJ) —que aquí no ens cal repetir ni extractar, ara que hi remetem—, i es veurà que hi ha forces agafadors per a aquestes idees (especialment p. 647a36, 41, 50, 55, 646b11, 16, 40 i la nota 3). L'escrúpul major que ens queda és la gran distància entre aquells docs. del S. xi, i l'aparició del *gambeto* cap al xvii o no gaire abans; però no és pas diriment: entre altres raons perquè *gambais* i variants siguin usuals a França del Nord i del Sud, Alemanya i Castella, almenys fins a 1400, probablement tam-

bé a Catalunya i qui sap si més ençà.

DERIV.: *Engambetat*.

1 A l'ed. de les O. C. (I, 123), passatge alteradíssim per la intervenció del corrector de català, que, sense mirament, hi va canviar «*gambeto* de valona» per «un balandram», probablement sense altra raó que la fòbia de la -o.

Gambi, gambina, gambinejar, V. *gamba* II *Gambiro*, *gambiro*, V. *gamba* (CAMA) *Gambiro*, V. *gamba* II *Gambit*, V. *gamba* (CAMA) *Gambó*, V. *gamba* II *Gamboix*, V. *gambuix* *Gambosi*, *gambot*, V. *gamba* II *Gambota*, V. *gamba* (CAMA) *Gambuirar* (no Lab. 1839-88), probablement no és més que un malentès del mal diccionari Lab-Salvat

GAMBUIX, de l'àrab hispànic i magrebí *kanbūš* id., d'origen romànic, probablement variant del mossàrab *qapūc* i del nostre *caputxo*, derivats de CAPA.

□ I.ª doc.: S. xiv.

L'acc. més coneguda 'gorreta fina que posen als nens de mames', 'cobre-cap dels bolquers', si bé també s'aplica a certs mocadors fins per a dones. En aquell i en aquest sentit ja apareix *gambuxos* en un doc. del S. xiv, i en un de mallorquí de 1388; *AlcM* n'hi afegeix del S. xvii, sempre amb *g-*, i el *DAG*. cita en el barceloní Tagell (1740) «duyan escúfia y *gambuix*, / mocador al coll llaçat» que sembla referir-se al mocador per a adults.

La forma, però, que s'usa a les Illes balears, sembla ser *kambúš* a totes tres: «se n'anà tot desbuat, - tan aviat, que m'espanta / com no's rompé es cap en elles - o no rompé les murades; / arribà en es lloc pactat - ab la cara com les brases, / y cuant corria es *cambux* / hey trobà sis o set mantes» en l'humorista mallorquí G. Roca i Seguí (fi S. xviii) (*JMBover, BiEscrBal.* II, 277.51.3), on sembla que no es tracta de nen ni de dona (cf. *desbuat*), sinó d'algun vel que tapa coses (objectes ben desats?); també a Eiv. diuen *cambuix*, i amb -š (no -č com havia dit Griera), i forma part del vestit més antic i típic de l'eivissenca: «tocaba su cabeza con amplio pañuelo de encaje blanco, o con una ajustada pieza de seda estampada, llamada *cambuix*, y a veces, sobre el uno o la otra, amplio sombrero de fieltro; adornaba su pecho un collar --- faldellí de grana o abrigai ---», JnCastelló (*Ibiza y Form.*, 83); «el vestit més antic de les dones comprèn --- mantí fi, de colors vius; i al cap, ajustada i cenyida, una peça de seda estampada (*cambuix*), mocador de seda ---», Villan Gómez (*Ll. d'Eiv.*, 59), «*cambuix*: mantilla del país», PzCabrero.

A les dones mallorquines els serveix per als cabells: «*cambuix*: fermall ab que les dones antigament se subjectaven el pentinat», d'on *treure's el cambuix* 'llevar-se la pell, barallar-se' (*BDLC* iv, 353; xii, 98). En el Princ. és ja només la «gorreta de bolquers», i amb aquest caràcter arriba *kambúš* fins a l'Alt Pallars (Esterrí de Cardós), si bé a Tor en fan un femení *gambuixa* (oscil·lant entre -úša i -ušā, 1932-4). A València *gamboix* (Escrig) o *gamboixet* (Lamarca).